

Lietuvos Respublikos Seimui
Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerijai
Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijai

POZICIJA

Dėl translyčių asmenų teisių į reikalingas sveikatos priežiūros paslaugas užtikrinimo

2018 03 20

Reaguodami į 2017-11-14 registruotą įstatymo projektą „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.27 straipsnio pakeitimo“ Nr. XIIIIP-1327 (toliau - Projektas) ir jo aiškinamąjį raštą, norime atkreipti visuomenės ir jos atstovų dėmesį į šio įstatymo projekto nepagrįstumą, galimą jo žalą ir esamą medicininės pagalbos stoką daliai Lietuvos Respublikos piliečių.

Daugumos asmenų lyties tapatumas yra aiškus ir sutampa su biologine lytimi, tačiau taip yra ne visais atvejais. 0,5 % populiacijos patiria translytiškumo jausmą – pojūtį, kad jų lytis yra kita. Tokie asmenys gali patirti stiprų nepasitenkinimą ir diskomfortą dėl lytinių požymių. Tai vadinama lyties tapatumo sutrikimu, kuriam būdinga stipri identifikacija su kita lytimi, nuolatinis nepasitenkinimas savo biologine lytimi ir dėl to patiriama psichologinė kančia.

Projekto aiškinamajame rašte pateikiama nuostata, kad lytinis tapatumas yra įgimtas ir išimtinai nulemtas lytinių XX ir XY chromosomų, yra nepagrįsta. Nors anatominių skirtumų vyrų ir moterų smegenyse yra, tačiau funkciniai skirtumai nėra įrodyti. Pagal šiuolaikinį neuromokslą „moteriškos“ ir „vyriškos“ smegenys neegzistuoja. Smegenų prigimtis paremta dideliu adaptyvumu ir kintamumu, kurį lemia genų (tiek lytinių, tiek autosominių chromosomų), hormonų ir aplinkos sąveika. Minėta projekto nuostata diskriminuoja asmenis, turinčius kitokius lytinių chromosomų rinkinius, nors jie taip pat gali save identifikuoti kaip vyrus ar moteris ir turėti tą lytį atitinkančias fenotipines savybes (pavyzdžiui, pasitaiko ir tokie lytinių chromosomų variantai: XXY (1 iš 500 vyrų), XXX (1 iš 1000 moterų), XXY (1 iš 1000 vyrų) ir kiti) bei asmenis, kurių fiziniai lyties požymiai dėl hormonų produkcijos ar vystymosi pakitimų neatitinka lytinių chromosomų įprastai nulemtų fizinių lytinių požymių.

Projekto aiškinamajame rašte taip pat bandoma suformuoti klaidingą nuostatą, kad lyties pajautimą galima pakeisti psichoterapinėmis ar psichiatrinėmis intervencijomis. Tokią nuostatą pagrindžiančių mokslinių įrodymų nėra. „Pataisomosios terapijos“, kuriomis būtų bandoma pakeisti

asmens seksualinę orientaciją ar lytinį tapatumą iš esmės yra prievartinės ir neatitinkančios dabartinės medicinos standartų.

Translyčiams asmenims turi būti prieinama kompleksinė pagalba – profesionalios psichologų, psichiatrų, endokrinologų, chirurgų paslaugos. Daliai translyčių asmenų psichoterapija gali padėti atrasti savo lyties tapatumo raiškos būdus. Kitiems translyčiams asmenims tokia pagalba nėra pakankama. Vienu svarbiausių pagalbos būdų gali būti lyties keitimas – chirurginės intervencijos ir hormonų terapija. Medicininės intervencijos transseksualiems asmenims laikomos pagalbos standartu ir yra pakankamai saugios, kai yra taikomos kvalifikuotų medicinos specialistų priežiūroje. Dėl teisinio reglamentavimo spragų negaudami pakankamos pagalbos kai kurie translyčiai asmenys ieško kitų būdų, kaip sumažinti savo kančią ir pagerinti gyvenimo kokybę. Vienas jų – nelegalių hormoninių preparatų vartojimas be specialistų priežiūros, kas kelia realią grėsmę šių asmenų sveikatai.

Translyčiai asmenys Lietuvoje susiduria su reikalingos medicininės ir psichologinės pagalbos stoka, taip pat dažniau patiria diskriminaciją, tampa smurto ir patyčių aukomis. Šie išgyvenimai turi įtakos psichologinių sunkumų atsiradimui. Nustatyta, kad translyčiai asmenys, patyrę artimųjų, draugų atstūmimą, diskriminaciją, fizinį, psichologinį smurtą, patyčias, ar negavę reikalingos medicininės pagalbos iš sveikatos priežiūros specialistų, yra labiau linkę į savižudybę, dažniau patiria depresijos ir nerimo simptomus, o šių asmenų teisių ir lygybės pripažinimas skatina minėtų rodiklių mažėjimą.

Dabartinėje teisiškai neapibrėžtoje situacijoje sveikatos priežiūros specialistai negali suteikti profesionalios ir moksliskai pagrįstos pagalbos translyčiams asmenims. Jai užtikrinti yra būtinas tinkamas teisinis reglamentavimas.

Jaunųjų psichiatrų asociacijos
prezidentas

Edgaras Diržius

Jaunųjų psichiatrų asociacijos
Etikos komisijos pirmininkė

Indrė Kotryna Pakutkaitė

JAUNŲJŲ PSICHIATRŲ ASOCIACIJOS POZICIJĄ PALAIKO:

Jaunųjų gydytojų asociacija

Klaipėdos universiteto Psichologijos katedra

Lietuvos edukologijos universiteto Raidos ir ugdymo psichologijos katedra

Lietuvos psichologų sąjunga

Lietuvos psichoterapijos draugija

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Psichiatrijos klinika

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Sveikatos psichologijos katedra

Lietuvos vaikų ir paauglių psichiATRŲ draugija

Mykolo Romerio universiteto Psichologijos institutas

Psichikos sveikatos perspektyvos

Vilniaus universiteto Psichiatrijos klinika

Vilniaus universiteto Psichologijos institutas

Vytauto Didžiojo universiteto Psichologijos katedra

Literatūros šaltiniai:

1. Joel D. Male or Female? Brains are Intersex. *Frontiers in Integrative Neuroscience*. 2011;5:57. doi:10.3389/fnint.2011.00057.
2. Gelder M, Andreasen N, Lopez-Ibor J, Geddes J, sudarytojai. *New Oxford Textbook of Psychiatry*. Oxford, New York: Oxford University Press; 2012. 088 p. (Oxford Textbook).
3. Endocrine Society, Transgender Health Position Statement. 2017. Available from: <https://www.endocrine.org/advocacy/priorities-and-positions/transgender-health>.
4. A Position Paper - Society for Adolescent Medicine. Recommendations for Promoting the Health and Well-Being of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Adolescents: A Position Paper of the Society for Adolescent Health and Medicine. *Journal of Adolescent Health*. 2013;(52):506e510
5. Coleman E, Bockting W, Botzer M, Cohen-Kettenis P, DeCuypere G, Feldman J, ir kt. Standards of Care for the Health of Transsexual, Transgender, and Gender-Nonconforming People, Version 7. *International Journal of Transgenderism*. 2012 August.;13(4):165–232.
6. Wylie K, Barrett J, Besser M, Bouman WP, Bridgman M, Clayton A, ir kt. Good Practice Guidelines for the Assessment and Treatment of Adults with Gender Dysphoria. *Sexual and Relationship Therapy*. 2014 April.;29(2):154–214.